

Центральна районна бібліотека ім. Павла Тичини
Дніпровського району міста Кієва

Наша адреса:
Центральна районна бібліотека ім. П.Г.Тичини
вул. Андрея Шептицького, 24
м. Київ – 02
02002
E-mail: dniprlib@gmail.com
<http://dniprolib.com.ua>
Тел. +38(093) 204 99 19

Твої дороги війни

March 2022

2024

Asian-Ukrainian War series, Київ

24 лютого 2022 року.

Ранок..., вибухи..., тривога..., розгубленість...

В І Й Н А!!!

До 24 лютого 2022-го більшість із нас не усвідомлювали, які ж ми щасливі. Ми ходили на роботу чи навчання, спокійно снідали, будували плани на день прийдешній і на майбутні роки. Утім ранок 24 лютого кардинально все змінив. Паніка в супермаркетах і біля банкоматів, довжелезні черги в аптеках, на АЗС і виїздах із міст, куди прилітало. Хто не пакував валізи, щохвилини моніторив новини. Розпач, страх оселилися в серцях українців, і ці дні залишились назавжди в пам'яті. Таке не забувається.

Спогади, спогади, спогади... І про них треба говорити, розповідати всьому світу про страхіття війни.

В Центральній районній бібліотеці імені Павла Тичини Дніпровського району започаткована акція «Твої дороги війни». Читачі бібліотеки, всі бажаючі діляться своїми спогадами про перші дні війни, про життя під час війни, про евакуацію та як змінилося їх мирне життя, про допомогу біженцям за кордоном та бажання повернутися до рідних домівок...

В цьому виданні розповідь Дедюри Євгенії, яка пережила перший страх війни ще в 2014 році на Донбасі, втекла від неї до Києва.

І ось 2022 рік. Знову війна, знову евакуація.

Спогади Євгенії подані в авторській редакції, збережена авторська стилістика та граматика.

Це перше видання зі спогадами про війну українців, ми продовжуємо цю акцію, вислуховуємо та занотовуємо спогади, накопичуємо інформацію і готуємо наступне видання.

Долучайтесь до нашої акції і розповідайте про **свої дороги війни!**

@ЦРБ ім.П.Тичини

Повсякчас відкриваємо новини.

-Києве, мій рідний, як ти там? Всіма думками з тобою. Що там, як там вдома?

Гортаю сторінки новин в інтернеті.

Знову обстріли!

Страх, сум, відчай, стрес, депресія, безпорадність, все накопчується, давить, тисне.

Ні, так не можна. Треба щось робити!

Що робити, щоб вийти з цього стану?

Щоб все це пережити, треба бути сильним.

Треба думати, як і чим бути корисним для своєї країни, знаходячись тут?

Треба працювати, і жити.

Треба працювати, і жити, щоб повернутися.

Так, повернутися!

Вірити, надіятися, любити.

Квітень – травень 2022

ТАКА ДОВГА ДОРОГА – ЖИТТЯ

Частина I

1. Ранок

А це нова. Зовсім нова історія з мого життя. Почалася вона зненацька. Рано вранці 24 лютого 2022 року.

Моя донька Ліза повинна була іти на роботу на зміну о 7.00.

Так, вона вже доросла, пройшло 8 років, як ми приїхали до Києва і їй вже 20, вона студентка, та підробляє, як і всі.

Я вже, звісно, прокинулася, та лежу з півзаплющеними очима. Бачу краєм ока, вона не квапиться, та навіть знову залізла під ковдру. Лежить. Питаю, що мабуть перенесли зміну?

-Ні, каже: « мені сьогодні не треба на роботу».

Питаю, чому?

Вона дивиться на мене і каже: « **Бо почалася війна!!!**»

Задерев'яніли руки, ноги, обличчя. Язик не повертається у роті спитати.

Як? Чому? Навіщо? Розумію, що це дурні питання.

Згадую розмови на роботі, що російські воєнні навчання - це фарс, ніхто нападати не буде, цими навчаннями, нас хочуть полякати трішки.

А в мене в очах страх. Я вже пройшла через цей страх. Мої колеги не розуміють мене, бо не знають, що таке страх війни. Як ти, безпорадний, ховаєш своїх дітей від вибухів у маленькій комірчині, накриваєш їх ковдрами та подушками, щоб не чули вибухів, які лунають поряд. Це було у 2014 році на Донбасі.

Тоді ми втекли до Києва. І ось історія повторюється.

Дуже відкриті, привітні, добрі, посміхнені люди. Ми їм дуже вдячні. Ми здивовано вдячні! Ми безмірно вдячні всім цим людям, а особливо нашим хостам, чи господарям- Шарлотті та Майку, які нас прийняли, та так опікуються нами.

Коли ми оселилися у цьому будиночку, то побачили, що вони дуже турботливо віднесли до нас. Вони підготували все: зубні щітки, шампунь, рушники, туалетний папір у ванні; у кухні чай, кава, цукор, печиво. А на столі у вітальні великий букет білих тюльпанів, коробка цукерок та пляшка вина.

Листівка з привітанням була написана українською мовою. Чоловік Шарлотти - Майк почав вчити українську. Тож «ласкаво просимо» написав правильно. Він намагався розмовляти з нами українською, і це було дуже круто! Він казав, що він в захваті від українців і дуже їх поважає. Ці люди неймовірні у прояві своєї доброти. Ми дуже їм вдячні за це.

Якийсь час відпочиваємо. Ще не отямилися, не оговталися від всього. Ще не зовсім розуміємо, що ми у безпеці. Ми були місяць у дорозі, і ця дорога здавалася такою довгою.

І все ще здається, що це—якийсь дивний та довгий сон. Щоразу хочеться прокинутися вдома, в Києві, піти на кухню, заварити каву, та сісти біля вікна.

Але реальність інша. Не відступає смуток, не віриться, що це все відбувається з нами, і не зрозуміло, що буде далі.

Так, здається ззовні все тут спокійно, затишно. Але в душі не відступає страх. Він своїми лещатами стискає горло, що не можна дихати. Відчуваю себе, як у мильній бульбашці. Тихо, але дихати нічим.

2. Не сон

Прокидаюся у коридорі на підлозі. Так, ми тут зробили собі сховище. Старий матрац, подушки, водичка, свічка та ікона. Так, та сама прабабусина ікона Божої Матері, якій я молилася там, вдома, коли ми ховалися у коморі. І зараз я молюся їй всякчас, щоб все це скінчилося.

Прокидаюся, в голові ще не вкладається, що це все насправді. Тиждень не виходимо на вулицю. Сирен повітряної тривоги чомусь не чути. Чи то в нас вікна такі, чи сирена така. Колеги роблять переклик у чаті, чи всі живі-здорові. А я не можу двох слів поєднати. В мене стрес. Відгукнулася, написала що жива, харчі та вода є.

На 8-й день спробували вийти із середньою дочкою Катрусею у найближчу крамницю по харчі. Полиці пусті. А ні хліба, а ні яєць, чи м'яса. Взяли те, що хоч щось залишилося на полицях. Дороге печиво, яке раніше ніхто не брав. Пачку маргарину, бо масла вже нема, зелених яблук «Антонівка», бо їх полюбить Ліза.

Ішли додому, раптом повітряна тривога. Вже почули, та так налякалися! Жах, куди бігти? Бігли додому, бо залишилося вже кілька десятків метрів. А в нас 5-й поверх п'ятиповерхівки - хрущовки. Забігли, та й попадали у коридорі. Як же це страшно!

Підключилися на телефоні до сповіщення «Київ-цифровий». Тепер про повітряні тривоги нас сповіщає телефон.

Кілька ночей не спимо взагалі. Кожну годину повітряна тривога. Нерви не витримують. Іду спати у своє звичайне ліжко, а не в коридор на підлогу. Я вже не можу. Будь що буде.

Так продовжується кілька днів. Ночей. Все зміщується, як один день. Який день? Який тиждень, яке число? Не знаю

Старша дочка Оленка, вже 5 років живе у Великій Британії. Кожного разу, як спілкуємося через інтернет, вмовляє нас, щоб тікали, бо досі пам'ятає той жах на Донбасі.

Ввечері ми пішли попрощатися з Майклом, та подякувати за прихисток.

Він вже звик до нас, і йому подобалося, що ввечері його вдома зустрічає не тільки кішка, а майже родина. Ми разом готували, спілкувалися та завжди разом сідали вечеряти. Ми обіймали його та запевняли, що обов'язково будемо відвідувати його.

11. Вірити, надіятися, любити

Ось ми живемо самі. Нас ніхто не турбує, інколи навідуються мешканці села, щоб запропонувати допомогу, хтось одяжу, хтось їжу, невеликі гроші, хтось пропонує якусь допомогу транспортом - підвезти кудись.

Намагаються якось нас відволікати, запрошують на гостину. Вони завжди всміхнені та привітні. У їхньому розумінні, ми ті, хто переніс страшні страждання, тому вони дуже обережно пропонують нам запрошення у гості, чи на свято.

Одного разу ми погодилися піти на святкування 70-ти річчя правління Королеви. Це не те, що можна було уявити. В цьому маленькому селі на самій великій будівлі—Церві, пізно ввечері підняли величезний прапор Великої Британії та запалили святковий вогонь.

Всі, абсолютно всі мешканці села прийшли та стояли натовпом навкруги церкви з келихами вина та вголос славили Королеву. Між цими мешканцями села була така єдність, така спорідненість, якої я ніколи не бачила між чужими людьми. Це мене дуже вразило.

Кожен підходив до нас, вітався та знайомився. За цей вечір було стільки знайомств, що я не змогла б згадати жодного імені, якщо б захотіла. Після цього всі у селі знали нас в обличчя, завжди віталися, та питали про справи.

Чому це сталося? Мабуть Майкл хотів зберегти тепло у домі і закрив заслінку, але чомусь не перевірів, чи горить, чи згасла піч. Він вранці поїхав на роботу, це все, що я знаю.

У той день я почувалася погано, чи від того, що наковталася диму, чи від уявлення, що ми могли б того ранку не прокинутися взагалі, вгоріти від чадного диму.

Мені було якось моторошно на душі. Так далеко втекти від війни, щоб отут так кепсько загинути ?

На вечерю я не спускалася, лише ковток за ковтком пила воду, сидячи у своїй кімнаті, огорнута пледом та думками, та дивилася у темряву за вікном. Цвинтар вже не лякав і не хвилював мене.

День п'ятий.

Вранці до нас прийшла місцева мешканка, така приємна жіночка, пухка як пампушечка, з рожевими щічками, така мила, прямо як наші українські жіночки, та запропонувала нам переїхати до неї. Поряд з її будинком у їхньому дворі є невеличкий будиночок, в якому ми можемо жити окремо.

Я розуміла, що в Майкла ми зупинилися лише на деякий час, і хоч я вже звикла жити на кладовищі, але ж розуміла, що може бути інакше.

Речей у нас було небагато. Взявши свої наплічники, ми пішли за господинею.

Нам показали маленький будиночок зі всіма зручностями, побутовою технікою та сучасними меблями. Дві кімнати з кухнею і вбиральнею.

А головне - ми житимемо окремо. На мить ми відчули себе щасливими, бо здавалося, що наша нескінченна втеча завершилася. Тут ми у безпеці.

Ворог наступає на Київ. Дісталися Броварів. А ми на Лівому березі на Дарниці. Від Броварів півгодини на маршруті.

Лунають вибухи. Гостомель, Буча, Ірпінь - страшне. Таке страшне, що краще б це був сон. Страшний сон. Краще б прокинутися і зрозуміти, що такого не могло бути.

Але, воно є. І це-жах! Це-страхіття! Це війна! Гинуть мирні люди, гинуть діти. Гинуть наші хлопці. Молоді, гарні, матусини сини, які пішли боронити Батьківщину.

Вони вже не повернуться додому. Вони полетять лелеками у вирій. А з ким нам жити? На кого чекати нашим донькам? Коли їх очі висохнуть від сліз?

Не знаю. Куди покотився світ? Що коїться на моїй рідній землі? Чому?

Серце крається. Розум не може все це зрозуміти. Чому? В чому ми винні, щоб нас отак вбивали.

Сидимо у коридорі, притулившись до стіни. Доньки зажурені та мовчазні. Небезпека! У грудях, як вогонь пече. Мої діти знов у небезпеці. Що я зробила тоді? Я вивезла їх у небезпечне місце.

Тому я вирішила, що саме зараз ми повинні їхати. Я повинна знову врятувати своїх дітей від небезпеки. І хай тому що!

Хай думають, що я зрадила, бо покинула місто, яке вже стало для мене рідним. Хай думають що завгодно. А тепер я тільки тягар для суспільства, бо мене захищати ще й годувати треба. Тому, краще я піду. Хай той хліб, що я могла б їсти, дістанеться тому, кому він потрібніше. От так я вирішила.

На сімейній раді, діти мене підтримали. Хоча Ліза, до останнього не хотіла виїжджати з Києва. Ми збиралися виїхати у суботу, але не встигли до евакуаційного потягу. (Потім, десь через добу у новинах ми дізналися, що цей потяг потрапив під обстріл).

3. Евакуація

У неділю вранці ми приїхали на Дарницький вокзал, бо звідти повинні були йти безкоштовні евакуаційні потяги до Львова. На перший потяг о 8.00, ми не потрапили, людей було стільки, що до потягу (це був Інтерсіті) неможливо було дістатися. Ми залишилися чекати наступний, який прийде через 4 години. Початок березня, морозець, зривається сніг. Ми на відкритому пероні вокзалу чекаємо потяг, люди знов прибувають. Ми вже замерзли.

Наступний евакуаційний потяг прийшов о 12.00—це була «електричка». Холодна, страшна залізна, як консервна бляшанка напхана людьми. Але ми влізли. Ще й на сидячі місця потрапили. Деякі люди стоячи у проходах, та навіть у тамбурі, їхали 11 годин до Львова. Ми повсякчас надавали їм можливості посидіти хоч деякий час, міняючись місцем.

Вже всі забули про «Ковід». Ніхто не одягав маски. На сусідньому місці дівчина якась дивна, кашляла, але не закриваючи рота навіть долонею. Я зробила їй зауваження, що так не можна. Навіть некультурно кашляти людям в обличчя. Вона засміялася, та сказала, що не вірить, що «ковід» існує. (Господь хай береже таку, бо я вже перехворіла, і знаю, яке воно кашляти, задихатися і горіти від температури).

Їхали довго. Люди стояли, сиділи притиснувшись один до одного. У всіх на обличчі був страх, відчай, безпорадність. Всі згуртувалися в одному бажанні - вижити! Втекти від цього жаху. Втекти від війни.

4. Львів

Але, справжній дорожній жах настав, коли ми прихали до Львова.

Усі ці дні я мерзла, хоч вже майже середина квітня на дворі, але мені все одно холодно. До того ж у будівлі товсті кам'яні стіни, які майже не прогрівалися.

А тут—теплий дух розливається по кімнаті. І так вже затишно та добре стає на душі. Чи то від теплої грубки, чи то від смачної страви, чи від келиха червоного вина, чи від теплих спогадів про рідний Київ, якими ми ділилися з гостею, чи все разом.

Гості поїхали, а ми з доньками ще довго сиділи, спілкуючись з Майклом.

У вікно зазирав повний місяць, співав соловей. І тут я згадала, що не зняла прання з мотузки у саду (на кладовищі).

На годиннику у вітальні пробило дванадцятку, у небі пливли хмаринки і світив повний місяць, а я з плетеною торбинкою пішла на кладовище за давно вже сухими речами, і мені зовсім не було страшно. Мабуть з часом звикаєш до всього.

День четвертий.

Вранці прокидаюся і чую якийсь запах. Наче хтось накурив, але ж у нас курців нема. Іду сходами з другого поверху на перший, і тут розумію, що все в диму.

Дим стоїть такий, що на першому поверсі нічого не видно, а на другий, там де ми спимо у зачинених кімнатах, дим тільки підіймається.

Затулюючи обличчя рукавом, біжу відкривати двері і вікна. Шукаю де і що горить. Нічого не бачу.

Потім біжу до печі, та бачу, що в неї закрита заслінка, тому тяги немає і дим іде не в трубу, а до кімнати.

Дякувати, що хоч господар це не побачить, в цей час він на роботі. Кожного ранку він їде на своєму автомобілі із села у місто на роботу.

Взагалі, всі мешканці села мають свій автомобіль. Так, всі!

В кожного члена сім'ї є свій автомобіль, бо дістатися до міста можна тільки автомобілем. Автобус ходить проїздом через сусіднє село, яке розташоване кілометрів за 10 від нашого, це якщо через поля чкурнути, щоб скоротити дорогу.

Отже, самі ми нікуди з села, вирушити не можемо.

Коли наш господар, а звати його Майкл, повернувся з роботи, то повідомив, що сьогодні ввечері у нас будуть гості.

Хтось з його знайомих дізнався, що в нього живе українська сім'я біженців, та розказав ще комусь, а той іще комусь. Тоді зателефонували Майклу, що чиїсь там друзі з Лондону придуть на нас подивитися.

Ввечері приїхала жіночка (яка раніше, 15 років тому мешкала у Києві) з чоловіком. З Лондона до Кембріджа вони їхали годину потягом, а звідти до нашого села їх хтось привіз машиною. Тепер зрозуміло, чому їм так кортіло нас побачити. Вона дуже хотіла побалакати українською та в уяві помандрувати сучасним Києвом.

Господар щось метушився, готував на кухні, накривав на стіл. А ми спілкувалися з гостями.

Страва, яку він приготував, називалася англійською «свиня під ковдрою», а українською - це свинина з овочами запечена у тісті.

Але готував він це у духовці печі, яку топив дровами. І таке від неї тепло було, бо ще й грубка топилася.

З усієї України приходять евакуаційні поїзди з біженцями. На площі біля вокзалу о 12-й ночі стояла багатотисячна черга на поїзди до Польщі.

Я зрозуміла, що ми не можемо зараз стати у цю чергу. Це просто неможливо скільки часу стояти на холоді, навіть не у будівлі вокзалу, бо черга починалася у самій будівлі вокзалу, а закінчувалась десь на протилежному кінці вокзальної площі.

Коли я пішла у розвідку, то побачила, що у приміщенні вокзалу, прямо на підлозі розташувалися цигани. Їх було стільки багато, що здалося що там був не один табір. Жінки з дітьми спали на підлозі, клумаках, вкрившись якімось ковдрами, чи пледями. Чоловіки стояли осторонь.

Я зрозуміла, що виїхати потягом звідси буде важко. Раніше, я знала, що поруч з залізничним вокзалом є автобусний. На автобусному вокзалі теж була черга на безкоштовні автобуси до Польщі, але вони відправлялися тільки вранці, а черга вже була така ж, як на залізничному вокзалі на безкоштовні потяги.

Тоді я пішла на стоянку платних автобусів. Там вартість проїзду коштувала 2500грн. з людини. Хоч до Варшави, хоч до Кракова. Але останній автобус вже поїхав, а наступний буде тільки о 6-й ранку. Я зайняла чергу на ранковий автобус, і була третьою.

Чекати з 1.00 ночі до 6.00 ранку на морозі не дуже привально. Але ж це реально потрапити хоч на платний автобус.

Півночі ми стояли в черзі, щоб не втратити її. Діти мої позамерзали. Волонтери організували на площі роздачу чаю, кави, та навіть маленьких пледів. Я побігла до волонтерів, благала дати нам три пледи, бо вже о 3-й годині ранку ми вже так змерзли!!!

Мені спочатку не повірили, що мені потрібно три пледи. Я вхопила за рукав волонтера, та потягла його до того місця, де стояли діти. Я почувала себе божевільною. Мені навіть не було соромно, бо мої діти на той час вже так замерзли...

А до приїзду автобуса ще три години! Три години на морозі. Бо нікуди не можна піти. Це ж черга. Раптом Що, ніхто не скаже, що ми дійсно стояли в черзі.

О 6.00 прийшов автобус. Я була шокована, бо не розуміла, що коїться. До автобуса збіглися молоді матусі з немовлятами, та бабусі. Якого біса ми стояли, мерзли всю ніч, тримали чергу? Я не бачила у черзі жодної матусі з немовлям, та тепер розумію, що їх треба пропустити у першу чергу. Але, звідки вони взялися? Я була третьою у списку в черзі біля входу до автобуса у якому 68 місць, але зайшли ми тільки 65-ми і після цього двері зачинили.

Уявляєте? Останні три місця дісталися нам, які у черзі були третіми, які 12 годин вночі простояли у черзі на морозі. (Які заплатили 2500 грн з кожного, тобто за трьох 7500 грн. сімейного бюджету. Для мене це дуже велика сума, бо це моя місячна зарплатня).

Мої доньки їхали на перших, тобто останніх вільних місцях у автобусі, біля водія, у мене було місце біля середніх дверей.

Через середні двері згодом запустили двох жінок-волонтерів, які погодилися їхати сидячи на сходах автобуса до кордону з Польщею.

5. У безпеці

Але це вже інша історія. Вже настав ранок іншого дня. Дня, в якому вже не було вибухів, не було страху за своє життя, за життя дітей. Я відчула тепло і спокій.

День третій.

Звикаю. Вранці вирішила попраати одяг з дороги. Виявляється, в цьому будинку немає ні центрального водоводу, а ні каналізації.

Господар зробив таку собі економну систему: оскільки тут клімат дощовий, уся дощова вода збирається, фільтрується, та зберігається у величезному резервуарі під будинком. Там стоять фільтри та насоси, які подають цю воду у крани, пральну машину, змивні бачки, тощо.

Так, ми пили цю воду, милися нею, не знаючи, що то була дощова фільтрована вода.

Каналізаційні води теж збираються в окрему закриту ємність, якби злигну яму, з якої вода теж фільтрується та всмоктується у ґрунт. Отакий собі екологічний замкнутий цикл «оберту води у природі». Та ще й економія на комуналці.

Опалення у приміщеннях електричне, але господар його ніколи мабуть не вмикає, бо живе один з кішкою, полюбає прохолоду. Навіть взимку, коли дуже холодно у приміщенні, він кладе у ліжку грілку. Але для киці, не для себе.

Поки машинка прала речі, я сіла у садку на лавці біля чиєїсь могилки, грілася на квітневому сонечку.

На стіні будинку в'ються якісь рослини з рожевими квітами, в небі пропливають білі пухнасті хмаринки, тож трохи розслабилася.

Випрані речі я розвісила досихати на мотузці у садку, тобто на кладовищі. Так вже заведено в господаря, навіть мотузки прилаштовані для цього. Ступаю між могилками з прищепками, розвішую спідню білизну та шкарпетки, зовні спокійна, а всередині все одно, якась напруга. Я ж на цвинтарі.

На вітах великого старого дерева сидить голуб. Він і вчора туди прилітав, на ту ж саму гілку. Просто сидів і гойдався довго-довго. Мабуть він там завжди сидить.

Я думаю, що то чиясь душа у вигляді голуба прилітає сюди, до могили 1867 року, де спочиває тіло.

Згасає вечір. У вікно лине запах квітнучого дерева, тільки не розумію, якого саме.

Цей запах схожий на черемху, але поряд немає черемхи. Цей запах такий знайомий.

Стихає вітер, тиша огортає все навкруги. Небо, здається, опускається нижче та стає рожево-чорнильного кольору. Вдаліні співає закоханий соловей.

Все таке, як вдома. Вдома там, на Донбасі.

Там, де я прожила більшу частину свого життя, а в 2014-му з трьома доньками втекла від війни до Києва, залишивши все: домівку, бізнес, могили батьків та чоловіка, спогади дитинства, друзів, взагалі - ВСЕ.

Там, де я не була вже кілька років. І невідомо, коли я туди повернуся. Чи повернуся взагалі?

Мені, як старому дереву, яке вирвали з корінням та пересадили в інше місце, важко було приживатися. Та за 8 років життя у Києві звикла до всього, проросла новим корінням. Життя стало налагоджуватися, але у душі боліло.

Прокинувшись вночі, гортала сторінки спогадів. Плакала. Але ніколи не мала наміру повернутися туди, поки там хазяйнує ворог. Знов не давало спокою відчуття безнадійності. Що я можу зробити? –Нічого.

Я заснула сидячи у автобусі на якісь півгодини. Я почувалася у безпеці.

Я виспалася за півгодини, коли прокинулася від поштовху. На сусідньому місці у автобусі їхала молода матуся з немовлям. Мала Марійка ніжкою штовхала мене, сміялася, бо я їй подобалася.

Матуся, з якою ми познайомилися, всю дорогу називала мене Баба Ївга. А мені так приємно було. Своїх онуків в мене ще нема, тому це так було несподівано та зворушливо.

Молода матуся Настя лишала на мене Марійку, коли автобус зупинявся на невеличку зупинку і я бавилася з тією дитиною, бо вона була кумедна, не капризна та така лагідна.

Іноді мені було так ніяково, коли Настя годувала дитинку грудьми. Мені здавалося, що це така інтимна річ, і я маю таку довіру бачити це таїнство. Ми так потоваришували з цією молодю жінкою, що було дуже сумно розлучатися у Кракові. Вона їхала далі у Берлін до родичів.

6. Польща. Краків

А ми зупинилися на автобусному вокзалі у Кракові. Тут по нас повинна була приїхати Катрусина давня знайома з Німеччини—Кармен.

Просто давня знайома моєї доньки, з якою колись працювали разом.

Вона на своєму авто проїхала пів-Німеччини, та пів-Польщі до Кракова, щоб забрати нас до себе. Вона рятувала нас - біженців.

Ми доїхали до кордону між Польщею та Німеччиною.

Там є маленьке містечко Згожелец з польської сторони, а з німецької сторони воно називається Герліц. Розділяє це місто річка (Одер) або Нейсе.

Там наша рятівниця Кармен - вишукана жіночка, дуже тендітна на вигляд, але тверда як граніт, зняла на добу квартиру для нашого відпочинку у дорозі. Це було неймовірно.

Вечір. Тиша. Гарячий душ. Потім вечеря з келихом вина. Це було 8 Березня 2022 року. Я в іншому вимірі.

Прокинулася вранці о 6-тій. Ні. Це не наснилося. Ми ще будемо їхати. Ще далеко. Ми ще втікаємо, і цьому не має кінця. Бо від себе не втечеш.

Кармен повела нас на екскурсію містом. В нас було 1,5 години вільного часу, щоб подивитися це незвичайне місто, яке розділене навпіл річкою. Одна частина міста належить Польщі і зветься Згожелец, а перетнувши маленький місток через річку, ми опиняємося у тому ж місті, але у Німеччині і зветься це місто Герліц.

Ніякого пропускного пункту, ніякого кордону, нікого нема. Просто міст через річку, по якому гуляють бабусі, матусі з дітками. А на річці плавають качки. Неподалік з польського боку маленька кав'ярня називається «Золота качка».

Тиша. Спокій. Навіть не уявляєш, що там, десь там, у рідному місті від вибухів злітають дахи. А замість синього березневого неба, клубочить чорний дим.

Ми сідаємо у машину. Ще їхати 5 годин до міста Ліппштадт у Німеччині, де живе Кармен. По дорозі бачимо багато людей з Українськими прапорами та лозунгами «Слава Україні!», «Стоп, Війна».

З маленькими українськими прапорцями ідуть школярі, цілі класи, школи. На мітинг біля того самого мосту через річку і на самому мосту з обох боків: Польської та Німецької зібралися люди у підтримку України. Я їхала, стримуючи сльози, зібравши всі нерви до купи, тамуючи подих та біль у серці.

Вітальня, кухня та санвузол, розташовані на першому поверсі в прибудові.

На другому поверсі будівлі, куди ведуть різьблені дерев'яні сходи, були хори, а зараз там облаштовано дві спальні. Я розташувалася в меншій кімнаті, а доньки в кімнаті навпроти.

Кімнати приємно вразили чистотою та затишком. Все в них таке гарне: біле металеве ліжко, блакитна постільна білизна, квітково-лавандові занавіски на віконці, яке виходить у сад. Вже вечір. За вікном в даліні з-за хмар впливає повний місяць.

Відчиняю віконце, щоб впустити свіже весняне повітря та помилуватися садом, мій погляд опускається донизу, і я бачу прямо під вікном замість саду - могильні плити, надгробки, величезні вікові дерева, у вітах яких виспіває соловейко.

Я зачиняю вікно. Зашморкую занавіски. Стає якось не по собі, а попереду ніч. Ні, я не боюся. Але, стає якось моторошно. Не думала, що буду ночувати поряд з могилами у будівлі на кладовищі.

Цієї ночі я спала зі світлом нічної лампи, чомусь не хотілося бути у повній темряві. Я ніби то й спала, але старалася не заснути, чи навпаки.

День другий.

Вранці, якби хтось мене спитав: «Ну, як воно жити на кладовищі?» Я б відповіла: «Спокійно!»

Вдень все було простіше, ми ходили, щось робили, за справами день минув швидко.

Ввечері, сидячи біля вікна, погляд у яке вчора мене так злякав, я пишу ці рядки вже зовсім спокійно. Я розумію, що нічого змінити не можу. Тому намагаюся бути спокійною і врівноваженою. Просто дивлюся вище, не на землю, а на дерева, небо, яке проглядає між віти. Намагаюся думати про краще майбутнє.

У мене знову сльози, коли я це побачила. Це дуже зворушливо. Така гордість за Україну! Така гордість, що я українка!

Далі з Портсмунду, оминаючи величезний Лондон, ми прямували на північний схід до міста Кембрідж і до кінцевого пункту нашої подорожі—маленького коттеджного містечка під Кембріджем, яке називається Еллсворт.

Саме там живуть моя старша донька і зять. А для нас місцева громада вирішила виділити приміщення окремо.

10. Велика Британія. Кембріджшир. Еллсворт. 5 днів, або «як я жила на цвинтарі»

Ніколи не думала, що буду жити у Великій Британії. Ні, не так. Ніколи не думала, що буду жити у Великій Британії у церкві, яка стоїть на цвинтарі.

Коли ми приїхали на початку квітня у це село під Кембріджем, то перше, що нам запропонували, як українським біженцям, на кілька днів, поки нам влаштують житло, оселитися у приміщенні старої церкви. Там є дві кімнати для гостей, а церква вже більше як півстоліття не працює.

Колись приміщення церкви було занедбане, та повільно руйнувалося. Тоді його і придбав місцевий мешканець, за умови, що він збереже зовнішній вигляд будівлі та доглядатиме за старовинним цвинтарем.

Тепер вже йому самому більше 70 років, і він живе сам зі своєю кішкою у приміщенні церкви, яке відремонтував за власний рахунок, але нічого істотно не міняв в архітектурі.

Старі дерев'яні двері ведуть до великої зали, в якій він розмістив старовинний орган та власну колекцію клавесинів, скрипок та інших старовинних музичних інструментів, бо тут дуже гарна акустика. Іноді вечорами він грає на органі або клавесині. Інколи до нього приїжджають шанувальники старовинної музики та влаштовують концерти.

7. У Німеччині

Проїхавши кілька годин уже в Німеччині, ми зупинилися біля автозаправки, щоб залити пальне, розім'яти ноги, та пішли до туалету. Туалет платний, але коли ми підійшли до загорожі щоб сплатити вхід, чоловік з сервісу спитав, чи ми не українці? Та коли почув, що це так, відкрив перед нами прохід безкоштовно та привітав нас. Така маленька подія, але приємне відчуття, ми дуже горді тим, що ми українці і нас поважають у Європі. Навіть дядечка у туалеті.

Коли ми приїхали у місто Ліпштатт, де мешкає подружжя - Кармен та Йохан, та увійшовши до їх квартири, побачили у вітальні на столі букет білих троянд та вітальну листівку з написом українською мовою «Ласкав просимо» (так, саме «ласкав»). А поруч святковий кекс, глазурований у кольори українського прапора, який випікав Йохан саме до нашого приїзду і сам підписав ту листівку.

Коли ми приїхали, Йохан був на роботі. Залишивши нам квартиру, Кармен поїхала на інший кінець міста до своєї мами. На час, поки ми мешкатимемо у їх квартирі, вони з чоловіком залишатимуться жити у матері. Тобто, вони надали нам свою квартиру в повне розпорядження на кілька днів.

За планом, далі ми повинні їхати у Францію, де на нас чекатимуть моя старша донька Оленка та її чоловік Ніколас.

Там, у маленькому французькому містечку Ла Трините Порьєна, півночі Бретані є будиночок, де вони проводять відпустку, та запросили і нас. Скоріш не запросили, а негайно викликали до себе, бо вирішили врятувати нас від небезпеки.

Плани, буває, не співпадають з можливостями. На ранок мої доньки прокинулися з погіршенням здоров'я. Коли завітала Кармен, то зробила всім швидкі тести на ковід.

Стало зрозуміло, що в дорозі Ліза і Катя підхопила ковід, тому всі ми повинні бути на самоізоляції якнайменше п'ять днів.

Час пішов. П'ять днів, як п'ять років. Кармен приносила нам ліки та харчі, турбувалася про наше самопочуття.

Її сестра Алекса передавала свіжий власноруч випечений хліб, її мама свіжі домашні яйця. А ще Алекса передала три пакунки теплих речей. Така турбота про нас! Ми були дуже вдячні, але як віддячити людям, коли в тебе нема чим?

Коли ми одужали, Кармен запропонувала нам прогулятися та подивитися будинок, який вони з чоловіком нещодавно придбала, а зараз ремонтують. Цей будинок розташований на іншому кінці міста, але на машині Кармен, ми швидко доїхали. Будинок двоповерховий, дуже гарний, а з внутрішньої сторони двору розташований фруктовий сад з невеличким городом.

Приїхала машина з землею для городу яку треба було перевезти з вулиці у сад. От ми й вирішили допомогти це зробити. За декілька годин ми впоралися з цим. А далі було барбекю з запеченою на багатті картоплею, салом та огірками. Дуже смачна українська вечеря у Німеччині.

Наступного дня Кармен запросила дівчат відвідати скеледром, господарем якого був її брат. Коли всі повернулися звідти, похвалилися своїми досягненнями та футболками з логотипом клубу скелелазів, які їм подарували.

А я в цей час варила для всіх справжній український борщ. Хотілося, щоб усі його скуштували, тому я взяла п'ятилітрову каструлю.

Коли всі повернулися з скеледрому, борщ вже був готовий та пахкотів на весь будинок. З'ївши по порції, всі нахвалювали мій борщ, а потім Кармен, спакуювавши ту каструлю, забрала її у машину, та повезла той борщ до своєї сім'ї, щоб пригостити ним

Кілька годин у дорозі і ми у Рені, де прямо на вокзалі нас зустрічав мій найкращий в світі зять. Він обнімав нас та ледве не розплакався, побачивши, як ми йому зраділи. Далі вже дорога до маленького містечка на півночі Франції, у місцевості Бретань на авто мого дорогого зятя.

9. La Trinite Porhoet (Ла Трините Пор'є)

Так називається це маленьке містечко з старовинними будівлями та вузькими кам'яними вуличками. Ми потрапили у архітектурне середньовіччя.

У сусідньому будинку у вікні майорить український прапор. Це сусіди дізналися, що до Оленки з Ніком приїздять родичі з України. Ввечері всі сусіди по черзі приходили нас привітати, з квітами, солодощами та звичайно з французьким вином.

Маленький будиночок мого зятя, начебто затиснутий між двома сусідніми будинками. На першому поверсі гараж та комора, а на другому кімнати та кухня. Все таке маленьке, компактно, затишне. Дочка та зять тут завжди проводять відпустку. А живуть і працюють вони у Великій Британії.

На розі вулиці, де ми оселилися—величезний кам'яний собор. Кожну годину відбивають дзвони. Тож на душі стає спокійно. Я дивлюся на ікону моєї прабабусі, яку я вивезла з окупованого Донбасу, молюся. Вона подолала відстань у моєму рюкзаку через всю Європу, вона завжди зі мною. Тому все буде добре!

Зять, щоб розважити нас, возить до місцевих визначних пам'яток, розважає нас, щоб відволікти від сумних думок. І ми це розуміємо та дуже вдячні їм за це і взагалі за все: за притулок, за повагу до нас і нашого стану.

Через кілька днів ми всі разом вирушили на поромі через Ла -Манш і прибули у Велику Британію у місто Портсмут. Коли ми вийшли з порому у порт, то відразу побачили величезний англійській прапор, а поруч такий самий за розмірами наш Ук-

8. Франція

Вранці о сьомій годині ми вже сиділи в потязі до Парижу.

Париж, Париж! Колись я так мріяла відвідати Париж, але не в якості біженки.

З вокзалу у Парижі нам треба було їхати на метро до іншого вокзалу, який називався Монпарнас, щоб сісти на потяг до Рену.

У метро зі мною, як завжди, пригоди. Ранок, люди поспішають на роботу. Море людей. Турнікет з'їв талон, а мене не пропустив, та ще й боляче клацнув по руці. Як я не репетувала, треба було купувати новий квиток, бо затримувати чергу не можна.

І їм було начхати, що у Німеччині весь транспорт для українців безкоштовний, а тут треба купувати квиток на метро, бо це Франція і ніхто не хоче тебе знати. Вистоявши ще раз чергу за квитком, пройшла. Доньки мене заспокоюють, бачать, що я роздратована. Мені боляче руці і все це не подобається, бо я нічого не розумію.

Нерви мої рідні, я в такому стані, що краще мене не чіпати. Тому перше, що я сказала: «Ненавиджу Париж!» Це таке враження від роздратованості, ще й підвищився тиск. Мені погано.

Із метро до вокзалу Монпарнас ледве дошкутильгала, бо стало зле. Там стільки народу, як і в метро. Якийсь мурашник, а не місто.

На вокзалі не змогли знайти ані каси, ані потяг, якийсь бедлам. Раптом побачили вказівник розташування Червоного Хреста та звернулися за допомогою.

У приміщення Червоного Хреста, нам приготували чай, каву, бутерброди, замовили нам квитки до Рену та навіть відвели і посадили у потяг.

маму, чоловіка та сестру справжнім українським борщем, про який вони тільки чули і ніколи не куштували. То була від мене маленька подяка. Та ще я знала, що мій борщ—неперевершено смачний, бо я ж українка!

Наступного дня ми поїхали на гостину до мами Кармен. Мама—дуже привітна маленька жіночка, звать її Агата. Вона сподобалася мені одразу.

В неї дуже розумні блакитні очі, а повіки здається начебто рожеві, бо віку їй вже за 80 років. Руки тоненькі, з ледь помітними блакитними венами. Вся її постать була якоюсь чарівною. Маленька старенька добра фея з казки, тільки у сучасному вбранні.

Будинок, у якому вона жила, був двоповерховим, міцним та гарним. Якщо зайти з вулиці з головного входу, опиняєшся у довгому коридорі з гарними картинами на стіні. На картинах зображені пори року.

Далі ліворуч і праворуч кімнати, а з іншого боку коридору вхід на скляну веранду, розсувні двері якої ведуть у сад.

У саду чотири величезні ялини, кілька фруктових дерев, зелена травичка та у кутку саду будиночок (як собача будка) для чотирьох курей. Кури ходять собі, між дерев, як жива прикраса саду.

Біля скляної веранди стоїть великий стіл для всієї сім'ї. Кармен спекла вафлі та винесла на стіл каву, яблучний сік, джем та багато ще чого. Приїхала її сестра Алекса з чоловіком.

Вечір був дуже теплим, по сімейному затишним, і хоч я не розумію німецьку мову, мені дуже приємно було чути, як мама Агата щось говорила до мене своїм тихим лагідним голосом. Здавалося, що я розумію, що вона бажає нам кращої долі та захисту.

Виявляється у неї в домі на другому поверсі вже давно мешкає сім'я з Сирії. Вона цих біженців забрала до себе, надала їм житло та допомагає їм.

Так само і Кармен забрала нас до себе та допомагає нам. Які добрі люди. Мабуть вони так виховані, допомагати тому, хто цього потребує. І все це робиться від щирого серця, без усялякої нагороди чи пафосу.

Мама знала, що нам ще довго подорожувати, та побажала нам щасливої дороги, а коли ми сідали у машину тихенько поклала щось мені у кишеню. Я думала що то цукерки, але то була купюра. Для мене дуже завелика. І знову сльози на очах.

Вона розуміла, що нам ще їхати до Бретані через пів-Європи.

Настав день, точніше ранок, коли Кармен відвезла нас на залізничний вокзал. Ми в цей день повинні були трьома потягами з пересадкою у інших містах дістатися з німецького Ліппштадту до Парижу у Франції. Квитки придбали на всі три потяги, які за часом ішли один за одним (для українців квитки були безкоштовними на всі види транспорту. Треба було тільки надати паспорт).

Та не все так відбувається, як планується. Перший потяг запізнився на 20 хвилин. Тому на другий потяг ми не встигли.

Обміняли квитки на потяг, який повинен бути через годину. Так, він прийшов вчасно, але в дорозі ми пробули на 40 хвилин довше, тому спізналися на третій, вже останній вечірній потяг, який повинен був доправити нас з німецького міста Карлсруе до Парижу.

Квитки на наступний потяг були тільки на наступний день о 7.00 ранку.

Попереду ніч. Що робити? Ночувати на вокзалі небезпечно.

Волонтери на вокзалі пропонують влаштувати на ніч десь за містом, куди треба їхати їхньою машиною. Дівчат повезуть окремо, бо обмаль місць у машині, мене окремо, та десь розмістять на ночівлю.

Де саме—не кажуть, якимось очі бігають. Мені вони здалися підозрілими. Я сказала, що ми подумасмо, та відтягла своїх доньок звідти, бо вони їм повірили та були згодні поїхати.

Я вже чула про шахраїв, які скориставшись ситуацією з українськими біженцями, вивозять дівчат та продають.

Тому ми зателефонували Кармен, розповіли їй про наші проблеми з потягами, а вона по телефону забронювала нам номер у готелі, який знала, та який знаходився прямо навпроти вокзалу. Ось тоді і знадобилася та купюра, що положила до моєї кишені Агата. Ми розраховалися нею за ту ніч у готелі.

І добре, що ми зупинилися на ніч у готелі, бо ми вже були виснажені дорогою, треба було хоч трохи перепочити.

Дуже скромний, але гарний готель, який став нам у нагоді. Але ж, що це за місто Карлсруе, я про нього ніколи не чула. Поки ще було видно надворі, я роздивлялася у вікно місцевість. Все таке чисте та охайне, а отам, справа, якимось озерце біля якого ходять справжні фламінго. Вже потім я дізналася, що то був місцевий зоопарк - гордість того міста.

Поки доньки пішли купити щось на вечерю, я скористувалася інтернетом, та дещо дізналася про це місто. Зробила віртуальну прогулянку містом і воно дуже мені сподобалося.